

Hazırlayan: Figen Gürsoy*

Minyatür Sanatında Dermatoloji

Minyatür, Latince "miniare" kökünden İtalyanca'ya "miniatura" Fransızca'ya "miniature" diye geçmiş olan sözcüğün Türkçe'leştirilmiştir. Miniare "kırmızılamak" anlamındadır.

Minyatür; matbaanın olmadığı dönemlerde el yazma kitaplara anlatılan metni aydınlatmak üzere yerleştirilen açıklayıcı resimler idi. El yazması kitap ressamlığının kökeni Antik Çağ'a kadar inerse de , aslında Ortaçağ'da yaygınlaşan bir sanat dalı olduğu görülür. Ortaçağ'da hem Avrupa'da hem de doğuda, özellikle İslam çevrelerinde, çok sayıda minyatürlü el yazması üretilmiştir .

Minyatür ,Osmanlıca'da "nakış" ve "tasvir" sözcükleri ile de anılırdı. Minyatür çalışanlara "nakkaş" denirdi.

El yazması kitapların yazarlarına "Şahnameci" denirdi. Bu kişiler eserlerini hazırlarken çeşitli kaynaklara başvurular ve dönemin müderrislerine danışırlardı. Şahnameciler , yazdıkları eseri hazırlayacak hattat , nakkaş ve ciltçileri seçecek ve bu ekip padişah veya vezirler tarafından onaylandıktan sonra el yazmasını üreteceklerdir. Osmanlılar'da resimli tarih kitapları çoğunlukta olmakla birlikte edebiyat, kozmografya, tıp, astroloji, coğrafya ve benzer içerikli minyatürlü kitaplar da üretilmiştir. Osmanlı saray nakkaşhanelerinde en çok üretilen resimli el yazmaları Osmanlı tarihiyle ilgilidir.

Fotoğrafın olmadığı dönemde padişahların tahta çıkış törenleri, savaşları, yolculukları, şehzadelerin sünnet düğünleri, giysiler gibi konularda çok değerli belge niteliğinde minyatürlü kitaplar üretilirdi.

Kuran'da resmi yasaklayıcı bir hüküm yoktur, ancak çeşitli dönemlerde yorumlanan kimi hadisler canlı varlıkların suretinin yapılmasını engellemiştir. İşte bu nedenle İslam dünyasında resim, Hıristiyan toplumlarda olduğu gibi din öğretisini yaygınlaştırmak amacıyla kullanılmamış , minyatürler daha çok edebiyat, bilim ve tarih konulu el yazma kitaplarda yer almıştır. İslam minyatür sanatı , zaman ve mekana sığdıramayan bir Tanrı kavramına dayanan İslam öğretisinin öngördüğü soyut dünya görüşü doğrultusunda kendine özgü kurallar geliştirmiş ve katışıksız renkler, belirgin kenar çizgilerini yeğleyen gölgesiz, iki boyutlu bir resim anlayışını benimsemiştir. Nakkaşlar, kitabın metninde anlatılan olayları resimlerken ışık,gölge, perspektif veya renk değerleri gibi Avrupa resmine özgü unsurları aramamışlardır. Nesnelere ve canlıları çoğu kez doğadan soyutlamış , onları gerçek görünüşlerinden farklı birer bezeme motifine dönüştürebilmişlerdir. Başka bir deyişle doğadan alınmış öğeleri birer soyut nakış ögesi gibi işleyen ustalar , yüzyıllar boyunca doğayı en gerçek görünümüyle yansıtmaya çabalarını göstermiş batılı ustaların tersine, doğadan bağımsız bir gerçeği aramışlar , daha çok düşündüklerini , tasarladıklarını resmetmişlerdir.

Türk minyatürünün kendine özgü bir gelişim çizgisi vardır. İslamiyet'ten önce de bir resim geleneğine sahip olan Türkler, minyatür sanatının İslam dünyasına yayılmasında önemli rol oynamışlardır. 11. yüzyıldan sonra Türklerin eline geçen Anadolu'da önceleri Selçuklu emirleri sonradan Osmanlı padişahlarının koruyuculuğunda gelişen kitap resmi ayrı bir önem taşır.

14. ve 15. Yüzyıllarda Osmanlı başkentleri İznik, Bursa ve hemen ardından Edirne'de sanatın her dalına önem verildi. Doğu ve batı ülkeleri ile siyasi ve kültürel ilişkilere

Resim 1

girişildi. Özellikle Timur'la birlikte kimi bilim adamı, yazar ve sanatçının da Anadolu'ya geldi ve bunu izleyen yıllarda Şiraz, Tebriz ve Semerkand gibi merkezlerle gerçek bir kültür alışverişi ve sanatçı dolaşımı başladı.

Resim 2

Resim 3

Dünya tarihinin çizgisini değiştiren ender hükümdarlardan birisi olan Fatih Sultan Mehmed'in kimliği ve sanat koruyuculuğu minyatür sanatı açısından büyük önem taşır. Fetihleri kadar bilime ve edebiyata düşkünlüğü ile de tanınan Fatih'in saltanatı sırasında İstanbul kenti ve Topkapı Sarayı gerçek anlamda bir sanat ve kültür merkezine dönüştü. Avrupa'dan sanatçılar getirtti. Portre ressamlığı saraya gelmiş oldu. Sanatta doğu - batı sentezi oluşmaya başladı. Fatih

Resim 4

döneminden sonra Osmanlı sarayında resimli el yazması üretimi kurumsallaşmıştır. Fatih'i izleyen Sultan 2. Bayezid, Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman dönemlerinde çok sayıda resimli el yazması tarih kitabı üretilmiştir.

16. yüzyılda Nakkaş Osman ve Matrakçı Nasuh, 17. yüzyılda Levni yarattıkları üsluplar ile Osmanlı Minyatürlerinin başyapıtlarını oluşturdular.

İslam dünyasında ayrı bir önem taşıyan yazı (hat) sanatıyla birlikte gelişen minyatür sanatı 19. Yüzyıla kadar egemen resim türü olarak süregelmiştir.

Resim 5

19. yüzyılda Avrupa'da eğitim görme olanağı bulan Türk ressamları ve akademi mezunları figüre dayanan batı resmine gerçek anlamıyla ayak uydurdular. Minyatür sanatı yaklaşık 200 yıllık bir uykuya geçti. Minyatürü bu uykudan uyandıran Ordinaryüs Profesör Doktor Süheyl ÜNVER'dir. 20. yüzyıl Türk kültürünün eskiyle kopan bağlarının kurulmasının ve unutulmuş geleneksel sanat dallarından pek çoğunun canlandırılmasının en sadık ve vefakâr hizmetkârı olmuştur.

Darülfünun Tıp Fakültesi'ni bitiren Prof. Ünver (1898-1986) Gureba ve Haseki hastanelerinde çalıştı, Sanayi Mektebi'nde

Resim 6

asistanlık yaptı. Yurtdışında ihtisas yaptı. Dermatoloji-Zührevi hastalıklar ile Dâhiliye uzmanlığı gibi çift ihtisas sahibi oldu. İstanbul Üniversitesi Tıp Tarihi Enstitüsü'nü kurdu, Güzel Sanatlar Akademisi hocası yaptı. 1939'da profesör, 1954'de ordinaryus profesör oldu. 1967'de Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nde Tıp Tarihi ve Deontoloji kürsüsünü kurdu.

Arapça, Farsça, Fransızca biliyor; ney üflüyor; ebru, tezhip, minyatür ve hat sanatıyla uğraşiyor; Türk kültürünün bütün

yönleriyle ilgileniyordu. Arşivciydi ve arşivini kendi kurduğu enstitülere, Türk Tarih Kurumu'na, Süleymaniye Kütüphanesi'ne bağışlamıştır. Hayatı boyunca yoğun bir araştırma ve yazma işine kendisini vakfetmiştir. 18 bilimsel kuruluşun üyesi olmuş, tıp tarihi, bilim tarihi, kültür tarihine ait 2500 civarında kitap ve makale yayınlamıştır. 1985'de Kültür Bakanlığınca büyük ödüle layık görülmüş, yurtdışında da ödüller almıştır. Dergi, gazete ve ansiklopedilerde sayısız yazısı vardır. Tarihten Sesler dergisinin de kadrosunda yer almıştır.

Kendisini etkileyen hocaları Hoca Ali Rıza Bey, Abdülaziz Mecdi Tolun, Akil Muhtar Özden'dir.

Dermatoloji konusunda minyatürler içeren bir kitap; KİTABÜ'L- CERRAHİYETÜ'L- HANİYYE'nin yazarı ve resimleyeni ŞEREFEDDİN SABUNCUOĞLU'dur (1385-1468).

Fatih Sultan Mehmet döneminin ünlü hekim ve cerrahlarından. Bu kitabı 1465 yılında kendi cerrahi deneyimlerinden yola çıkarak kaleme aldı. Bu kitap tek resimli el yazması cerrahi eserdir. Aynı zamanda ilk Türkçe cerrahi eser olma özelliğine sahiptir. Özellikle "dağlama" koterizasyon üzerinde durmuş ve çeşitli hastalıklardaki kullanımına ait deneyimlerini resimlerle aktarmıştır. Metin içinde bu kitaptan değişik minyatür örnekleri verilmektedir (Resim 1-6).

Dr. Figen Gürsoy

*Dr. Figen Gürsoy; Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi 1985 dönemi mezunlarından. Açık Öğretim Fakültesi Sosyoloji Bölümü öğrencisidir ve İzmir Tabip Odası'nda İlk Yardım Eğitimliği yapmaktadır. 2006- 2008 yılları arasında Kültür Bakanlığı'na bağlı olarak İzmir Resim ve Heykel Müzesi'nde Geleneksel Türk Süsleme Sanatları'ndan Minyatür ve Tezhip dalında eğitim ve sertifikayı almıştır. Rengahenk Klasik Türk Sanatları Derneği üyesidir. Halen dernek bünyesinde minyatür eğitmenliği yapmaktadır.